

WAARNEMINGEN VAN DE WASBEERHOND IN LIMBURG

W.G. Vergoossen & L. Backbier, p/a Hulststraat 20, 6101 MG Echt

Officieel behoort de Wasbeerhond (*Nyctereutes procyonoides*) nog niet tot de in Nederland vastgestelde zoogdiersoorten (BROEKHUIZEN et al., 1992). Een en ander mag echter niet verhinderen dat de Wasbeerhond in de afgelopen tien jaren reeds enkele malen in de provincie Limburg is gesignaleerd. Mede vanwege een grotere kennis van en bekendheid met de spoordeterminatie neemt het aantal meldingen sinds enkele jaren bovendien toe en het lijkt er op dat de soort vaste voet begint te krijgen.

Dit artikel geeft een overzicht van de - grotendeels recent bekend geworden - waarnemingen en bespreekt in het kort een aantal aspecten inzake biologie, voorkomen, verspreiding en inventarisatiemogelijkheden.

BESCHRIJVING

De Wasbeerhond heeft met een lichaams-lengte van 50-80 cm en een schofthoogte van 20 cm ongeveer de afmetingen van een Vos (*Vulpes vulpes*). Door de lange (gelig- tot grijsbruine) beharing en de relatief korte poten oogt het dier echter nogal gedrongen. De ongeringde staart meet ruim 15 cm. Opvallend zijn met name de ronde dikke kop met zijn 'bakkebaarden', de korte oren en een gezichtsmasker dat enige gelijkenis toont met dat van een Wasbeer (*Procyon lotor*). Het gewicht varieert afhankelijk van het seizoen tussen 3 en 10 kg (fig. 1).

LEVENSWIJZE

De Wasbeerhond is een vrijwel uitsluitend nacht- en schemeringsactief dier, dat zich in de regel langzaam snuffelend en nogal nerveus voortbeweegt en goed kan zwemmen. De ranstijd van de soort valt in de periode begin februari tot eind april en na een draagtijd van ongeveer 60 dagen komen omstreeks april-mei de jongen ter wereld. In Polen en de voormalige USSR gaat het om gemiddeld

8-9, in andere landen om 5-7 exemplaren per worp. Er zijn echter zelfs worpen tot 19 jongen bekend. De dieren zijn op een leeftijd van 8 tot 11 maanden volgroeid en geslachtsrijp en kunnen een leeftijd van 6-7 jaren bereiken (DUCHÊNE & ARTOIS, 1988; NOWAK, 1973).

In Oost-Europa gaat de Wasbeerhond vanaf het najaar in winterrust. Perioden van slapen worden daarbij afgewisseld met bovengrondse activiteit. Vanwege de overwegend milde winters blijkt zulks in Midden-Europa niet het geval te zijn en blijven de dieren nagenoeg de gehele periode min of meer actief (NOWAK, 1985).

Ten aanzien van zijn voedselkeuze is de Wasbeerhond een generalist. Op het menu, dat per gebied en seizoen aanzienlijk kan verschillen en aan het plaatselijke aanbod onderhevig is, zijn zowel dierlijke als plantaardige bestanddelen te vinden. Het dierlijke aandeel bestaat daarbij uit kleine knaagdieren, vogels, amfibieën, reptielen, vissen en insecten. Aas wordt evenmin versmaad. Op plantaardig gebied gaat het vooral om fruit, noten, gra-

nen en graszaden. De meeste auteurs zijn het er over eens dat de Wasbeerhond geen voedselconcurrent vormt voor andere roofdieren als Vos en Das *Meles meles* (NOWAK, 1973; VIRO & MIKKOLA, 1981; DUCHÊNE & ARTOIS, 1988).

De soort graaft deels eigen holen. De hoofdgang daarvan is ongeveer 2 m lang, heeft een diameter van 25 cm en eindigt in één eenvoudige kamer. Gewoonlijk zijn er een of twee ingangen, maar dit aantal kan oplopen tot vijf (BANNIKOV, in BURTON, 1979). De Wasbeerhond maakt daarnaast ook veelvuldig gebruik van holen van andere zoogdieren. Met name oude burchten van Vos en Das zijn in trek, terwijl bovendien regelmatig simultane bewoning met een of beide voornoemde soorten is geconstateerd (DUCHÊNE & AR-



FIGUUR 1. Wasbeerhond. Let op de koptekening, de bakkebaarden en de ongeringde staart! (dia W. Vergoossen).

TOIS, 1988). Als verblijfplaats fungeren verder boomholten, gaten tussen boomwortels en houtstapels (NOWAK, 1973). In de Donaudelta maakt de Wasbeerhond ook open nesten in de rietgordels (BARBU, 1972).

BIOTOOP

In het oorspronkelijke areaal bewoont de Wasbeerhond lichte loof- en gemengde bossen met een rijke onderbegroeiing, die in de

regel niet ver van open water en moerassen verwijderd liggen. Nagenoeg dezelfde biotoop wordt in Oost- en Midden-Europa bevolkt, met enige voorkeur voor gemengde bossen (eiken en haagbeuken) in het laagland. In uitgesproken naaldbossen komt de Wasbeerhond slechts sporadisch voor en droge gebieden worden blijkbaar gemedan (DUCHÊNE & ARTOIS, 1988; NOWAK, 1973).

VOORKOMEN EN VERSPREIDING

Van origine komt de Wasbeerhond uitsluitend in het oosten van Azië voor. Het verspreidingsgebied verloopt hier van zuidoostelijk Siberië, via Oost-China, Japan en Korea, tot in Noord-Vietnam en omvat ongeveer 5 miljoen km² (NOWAK, 1973).

Omstreeks 1928 begon men vooral in het Europese deel van de voormalige USSR met grootschalige introducties. In de periode tot

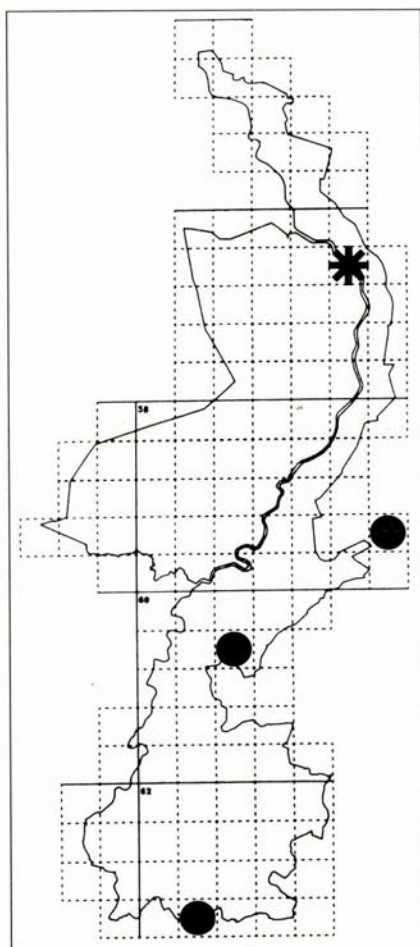
TABEL 1. De jaartallen waarin de eerste waarnemingen in diverse Europese landen zijn gedaan (naar: Nowak & Pielowski, 1964; Nowak, 1985; Duchêne & Artois, 1988; Bruchholz, 1990)

Land	Jaar
Finland	1935
Tsjechoslowakije	1943
Zweden	1945
Roemenië	1951
Polen	1955
Hongarije	1961
Oostenrijk	1962
West-Duitsland	1962
Oost-Duitsland	1962
Bulgarije	1967
Joegoslavië	1978
Frankrijk	1979*
Noorwegen	1983

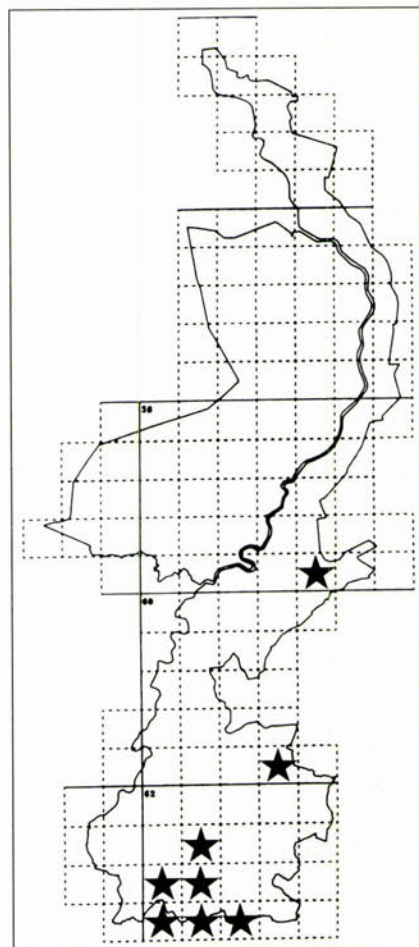
* = uit gevangenschap afkomstig.

1956 zijn aldaar ruim 9.000 dieren uitgezet. Een en ander gebeurde primair om een nieuw en lucratief pelsdier aan de bejaagbare fauna toe te voegen en had dus bovenal een economisch motief. De pelskwaliteit van de in Europa geïntroduceerde dieren bleek echter niet aan de verwachtingen te voldoen, hetgeen een extensivering van de bejaging tot gevolg had. Daarnaast zijn in de veertiger jaren enkele duizenden dieren uit pelsdierfokkerijen ontsnapt of vrijgelaten vanwege het oprukkende oorlogsgeweld (NOWAK, 1973). De introductie mag sindsdien een groot succes heten. Tussen 1935 en 1984 wist de soort via een proces van natuurlijke expansie in Midden-Europa namelijk een gebied van ongeveer 1,4 miljoen km² te bevolken (tabel 1; NOWAK, 1985), hetgeen slechts voor een klein deel mede op conto van voortdurende ontsnaptingen en vrijlatingen uit pelsdierfokkerijen in diverse andere Europese landen kwam en komt. In Polen bedroeg het tempo van de bevolking van nieuwe gebieden 20.000 km²/jaar en lag de snelheid van de lineaire uitbreiding door individuele exemplaren rond 135-300 km/jaar (NOWAK & PIELOWSKI, 1964). Er zijn zelfs uiteindelijke verplaatsingen van meer dan 1000 km bekend (OBTEMPERANSKI IN DUCHÊNE & ARTOIS, 1988). De uitbreiding verliep en verloopt overigens niet altijd over een gesloten breed front. Vaak ontstaan 'eilanden' die zelfs enkele honderden kilometers van de eigenlijke areaalgrens verwijderd kunnen zijn. De opvulling van het in eerste instantie nog niet bevolkte gebied volgt dan op een (soms aanzienlijk) later tijdstip (NOWAK & PIELOWSKI, 1964).

Voor Nederland is vooral de zeer snelle en sterk westwaarts gerichte uitbreiding via de beide Duitslanden¹ van belang. Zo namen in de DDR, vanaf het eerste geval in 1964, de aantallen gestaag en in hoog tempo toe (o.a. STUBBE, 1977; BRUCHHOLZ, 1990). Indicatief hiervoor zijn de Oostduitse jachtstatistieken. In 1983 en 1989 werden hier bijvoorbeeld respectievelijk 5 en 94 exemplaren geschoten, met een totaal van 301 exemplaren in de gehele periode 1983-1989 (BRUCHHOLZ, 1990). Ook de Westduitse jachtperiodieken maken sinds jaren met grote regelmaat melding van vondsten en afschot. Zodanig zelfs, dat BAJOHHR (1990) vrij recent berichtte: "Heute ist es so selbstverständlich, daß es (= vondsten of waarnemingen van Wasbeerhonden) keiner mehr zur Kenntnis nimmt"! Desondanks zijn bewijzen van voortplanting in westelijk Duitsland volgens NOWAK (1985) nog maar sporadisch voorhanden. In 1985 schatte deze laatste auteur het mogelijke aantal Wasbeerhonden in West-Duitsland op ongeveer 50-150 dieren.



FIGUUR 2. Atlasblokken met zichtwaarnemingen (rondje) en vondst (sterretje) van de Wasbeerhond.



FIGUUR 3. Atlasblokken met prentwaarnemingen van de Wasbeerhond.

De vondst van een door het verkeer gedode Wasbeerhond nabij Elmpst op amper 2 km van de Nederlandse grens (blok 58-47) in februari 1976 (NIERWETBERG, 1976; NOWAK, *in lit.* 1985) kwam gezien het voorgaande als een niet al te grote verrassing. Het bleef daarentegen een open vraag of het hier reeds ging om de voorhoede van het naderende invasieleger, dan wel om een in de directe omgeving ontsnapt exemplaar.

WAARNEMINGEN IN LIMBURG

Tot op heden zijn in de provincie Limburg (voor zover bekend) in totaal 12 waarnemingen aan de Wasbeerhond gedaan. Deze zijn te verdelen in drie verschillende categorieën:

ZICHTWAARNEMINGEN (figuur 2)

* De eerste auteur kon op 24 april 1981 omstreeks 08.00u 's morgens gedurende enkele minuten een levende Wasbeerhond observeren. Dit gebeurde in een naaldhoutcomplex met in de directe omgeving diverse zandafgravingen en een door kwel gevoed vochtig laagterras ten oosten van de gemeente Echt (blok 60-23). Het dier gedroeg zich weinig schuw en liep, op ongeveer 25 m afstand van de waarnemer, rustig over een brandgang. Bij de eerste confrontatie bleef het dier korte tijd stilstaan. Met een verrekijker konden vervolgens het gedrongen lichaam met de korte poten, de korte bossige staart, het lange geelbruine haarkleed, de kleine oren en de opvallende koptekening duidelijk worden waargenomen. Gebrek aan ervaring met deze soort en het ontbreken van goede literatuur weerhielden aanvankelijk een korrekte determinatie. Uit gevangenschapswaarnemingen in Polen, enige tijd later, bleek vervolgens dat het hier ging om vermoedelijk het eerste geconstateerde geval van de Wasbeerhond in Nederland.

* Op 13 juni 1992 konden meerdere personen een Wasbeerhond waarnemen, die in de namiddag over een veldweg in de directe omgeving van de Gulp nabij Teuven (blok 62-42) liep (archief Zoogdierenwerkgroep).

VONDS (figuur 2)

Op 10 juni 1991 vond mevrouw Janssen-Bevort (*in lit.*, 1991; BUYS, 1991) een doodgedode vrouwelijke Wasbeerhond nabij Broekhuizenforst (blok 52-26). Dit dier kon worden gecontroleerd en belandt binnenkort in de collectie van het Natuurhistorisch Museum Maastricht.

PRENTWAARNEMINGEN (figuur 3)

* Tegen het einde van april omstreeks 1985 fotografeerde dhr. Van der Laar enkele opvallende prenten langs de Gulp nabij Slenaken (blok 62-42). In het vermoeden dat het een Otterspoor betrof, kreeg de Zoogdierenwerkgroep deze dia's eind 1991 ter determinatie voorgelegd. De ter vergadering aanwezige leden kwamen vervolgens unaniem tot de conclusie dat het prenten van een Wasbeerhond betrof.

Vanwege het vermoeden dat de Wasbeerhond wellicht reeds op meerdere plaatsen in de provincie voorkwam, heeft met name de tweede auteur de afgelopen jaren in geschikte biotopen gericht gezocht naar sporen van de soort. Deze intensieve zoekacties leverden uiteindelijk de navolgende waarnemingen op:

- * 13 november 1988: een serie prenten langs de oever van de Rode Beek op de Brunsummerheide (blok 60-54);
- * 17 november 1991: diverse prenten in een

ondiep beekdal nabij Küttingen-Epen (blok 62-43);

- * 8 december 1991: een spoor nabij Terpoorten-Epen (blok 62-43). In dit geval betrof het tevens een waarneming van een vermoedelijk door een Wasbeerhond uitgegraven Veldmuizenhol met op de weggeschraapte grond een serie duidelijke prenten;
- * 19 april 1992: verse prentsporen in twee kilometerhokken nabij Houthem (blok 62-31);
- * 19 mei 1992: prenten nabij het St. Jansbosch te Oud-Valkenburg (blok 62-22);
- * 4 juli 1992: prenten op storthoop van Dasemburch te Schelberg-Mesch (blok 62-41);
- * 28 augustus 1992: prenten, wroetsporen en mogelijke uitwerpselen langs een bospad bij Billinghamen-Gulpen (blok 62-32).
- * Daarnaast vonden W. en S. Jansen op 14 juni 1992 prentafdrukken op een grindbank langs de Roer tussen Vloderp en Herkenbosch (blok 58-55);

BESPREKING

Uit het verspreidingsbeeld (figuren 2 en 3) blijkt allereerst dat de vermelde waarnemingen van de Wasbeerhond geconcentreerd zijn in zuidelijk Limburg. Dit berust waarschijnlijk voor een belangrijk deel op het feit dat de meest ervaren waarnemer vrijwel uitsluitend in dit gebied geïnventariseerd heeft. Op de tweede plaats bevinden de meeste lokaties zich in de nabijheid van beken en ri-



FIGUUR 4. Vindplaats van Wasbeerhondprenten langs de Roer tussen Vloderp en Herkenbosch (dia S. Jansen).



FIGUUR 5. Wasbeerhond. Let op de koptekening, de bakkebaarden en de ongeringde staart (dia S. Jansen).

vieren (Roode Beek, Gulp, Geul, Roer, Maas) of grote waterplassen (Haeselaar). Dit weerspiegelt in ieder geval de biotoopvoorkeur van de Wasbeerhond. Anderzijds vormen oevers echter ook de meest geschikte plekken om prenten te kunnen waarnemen (figuur 4).

De spreiding in tijd en ruimte van de waarnemingen doet vermoeden dat reeds meerdere exemplaren van de Wasbeerhond in Limburg aanwezig zijn. Dit vermoeden wordt nog versterkt door de in de literatuur beschreven ervaringen in Polen en de beide Duitslanden, alwaar men herhaaldelijk constateerde dat van deze soort slechts het spreekwoordelijke topje van de ijsberg wordt gezien, gevonden of gespeurd. De ervaring met het inventariseren van de Wasbeerhond op basis van prenten en andere sporen is op dit moment bovendien nog slechts bij zeer weinig waarnemers van de Zoogdierenwerkgroep aanwezig en het ligt zodoende voor de hand dat een eventueel voorkomen van de Wasbeerhond op andere lokaties wellicht stelselmatig over het hoofd is en wordt gezien.

Voorlopig blijft het nog een geheel open vraag of het bij de vermelde gevallen uitsluitend om uit gevangenschap ontsnapte dieren dan wel tevens om de voorhoede van de uit het oosten naderende uitbreidingsgolf gaat. Ontsnappingsen uit dierentuinen in de naaste omgeving zijn in ieder geval met zekerheid bekend. Zo blijkt in februari 1991 bijvoorbeeld een paartje Wasbeehonden uit de dierentuin van Born ontsnapte te zijn (BUYS,

1991). Anderzijds is ook de mogelijkheid van reeds vanuit Duitsland invaderende dieren zeker reëel.

Naar aanleiding van de in westelijk Duitsland geconstateerde gevallen noemt NOWAK (1985) twee punten karakteristiek voor de meldingen aldaar:

1. in ongeveer 85 % van de gecontroleerde gevallen gaat het om waarnemingen van solitaire exemplaren, en
2. de geografische spreiding is opmerkelijk groot. Voor deze spreiding vermeldt NOWAK vervolgens als mogelijke oorzaken:
 - a. het zoeken naar partners versterkt de mobiliteit van de soort aanzienlijk, en

b. in westelijk Duitsland is weinig optimaal biotoop voorhanden en maken de milde wintertemperaturen de winterrust onmogelijk, hetgeen in beide gevallen leidt tot een verlenging van de migratieperiode. Reeds eerder is aangegeven welke afstanden Wasbeehonden dan kunnen afleggen.

Wat de herkomst van de dieren ook moge zijn, het is zeker dat er op dit moment Wasbeehonden in Limburg voorkomen. Geschikte biotopen zijn in klein aantal voorhanden. Het behoort zodoende tot de mogelijkheden dat de soort zich, al dan niet gesterkt door verdere import en ontsnappingen, een vaste plaats binnen de inheemse fauna gaat verwerven. Of wij het willen of niet.

Discussies over mogelijke schade aan jachtwild en ongewenste concurrentie van de in Limburg reeds inheemse roofdieren missen daarbij voorlopig elke basis. Philipus Aureolus Theophrastus Bombastus von Hohenheim maakte dit reeds in de zestiende eeuw duidelijk met het gezegde "*Sola dosis facit venenum*", ofwel "slechts de dosis maakt het gif". Bij gebrek aan voldoende geschikt biotoop in Limburg kan het 'gif' hooguit zeer beperkt zijn. Onder de voorkomende dieren zullen daarnaast vermoedelijk grote verliezen optreden vanwege de vele ongunstige milieufactoren waaraan de Wasbeerhond blijkbaar onvoldoende is aangepast (NOWAK & PIELOWSKI, 1964). Met name ten gevolge van het verkeer zijn veel slachtoffers te verwachten (NOWAK, 1985). Russisch onderzoek toonde verder aan dat concurrentie (voedsel, hollen) tussen Wasbeerhond en



FIGUUR 6. Wasbeer. Let op de koptekening, de grote oren en de geringde staart! (dia W. Vergoossen).

Das/Vos slechts in geringe mate optreedt. De soorten hebben deels verschillende voedselbehoeften en wijken bovendien nog enigszins in ruimte en tijd van elkaar af (VIRO & MIKKOLA, 1981). Kortom, van de Wasbeerhond valt weinig te vrezen.

INVENTARISATIE-MOGELIJKHEDEN

De ervaring heeft inmiddels geleerd dat het inventariseren van de Wasbeerhond geen eenvoudige zaak is. De meeste waarnemers houden nog nauwelijks rekening met het voorkomen van de soort en missen daarnaast bovendien de benodigde sporenkennis. In het navolgende willen wij daarom de inventarisatiemogelijkheden nader bespreken.

VONDSTEN

De meest 'eenvoudige' manier om de Wasbeerhond vast te stellen berust op vondsten van verkeersslachtoffers. Op dit moment is nog slechts één geval bekend uit Limburg, maar bij een eventuele uitbreiding van de soort zal het aantal verkeersslachtoffers in de komende jaren ongetwijfeld toenemen. Men dient hier zeer attent op te zijn! In alle voorkomende gevallen is het van belang om bewijsmateriaal in de vorm van foto's of kadavers te verzamelen.

ZICHTWAARNEMINGEN

Zichtwaarnemingen van de Wasbeerhond zullen vermoedelijk steeds tot de uitzonderingen blijven behoren. In de onderhavige gevallen kan daarbij voor ongeoeffende waarnemers verwarring optreden met Vos, Wasbeer, Das en eventueel zelfs met huishonden. De Wasbeerhond (figuur 5) onderscheidt



FIGUUR 7. Das. Let op de spitse snuit, de koptekening en de kleine oren! (dia S. Jansen).

zich nog het meest eenvoudig van de alom bekende Vos. Deze laatste soort staat aanzienlijk hoger op de poten, heeft een veel **langere staart** (bijna even lang als de romp) en **mist de lange rug- en flankbehaarig**. Al met al oogt een Vos daardoor **slank**. De Vos **mist** bovendien het voor de Wasbeerhond kenmerkende **gezichtsmasker**, hoewel kleurvarianten van de Vos zwarte of donkerbruine vlekken op de zijkant van de **opvallend spitse snuit** kunnen hebben. Men dient bovendien beducht te zijn op het voorkomen van uit pelsdierfokkerijen ontsnapte exemplaren van de zogenaamde zilvervos en zelfs de Poolvos (*Alopex lagopus*). Deze dieren ogen veelal gedrongener dan de in het wild voorkomende Vos en kunnen in een groot scala van kleurslagen voorkomen. Verwarring kan verder optreden met de inmiddels frekwent in Limburg voorkomende Wasbeer (figuur 6). Deze soort onderscheidt zich echter door de **lange en dikke staart met afwisselend donkere en lichtere ringen**. De Wasbeer heeft bovendien een **relatief spitse snuit, grote en duidelijk zichtbare oren** en een **kenmerkend ge-**

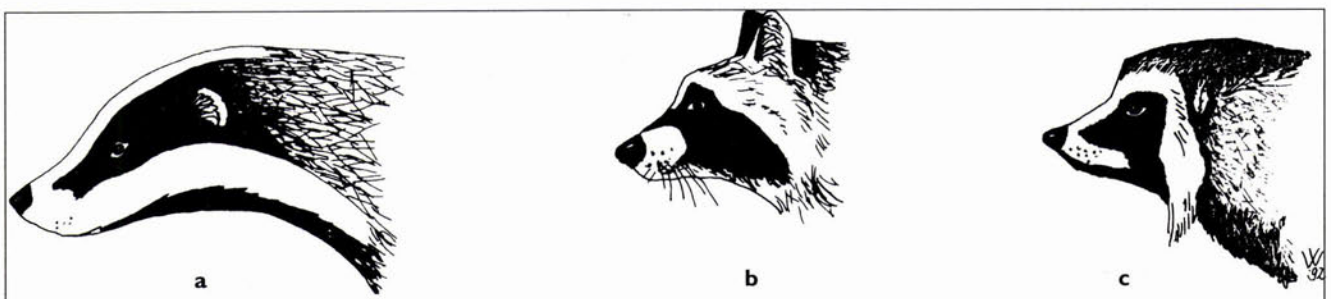
zichtsmasker (figuur 8b). Qua bouw oogt een Wasbeer minder slank dan de Vos. Opvallend is vooral dat het achterdeel van de Wasbeer hoger is dan de voorkant, waardoor deze soort een bijna kenmerkende '**aflopende' houding** heeft.

De Das (figuur 7) heeft evenals de Wasbeerhond een **gedrongen houding**, een **relatief kort staartje** en **korte, weinig opvallende oren**. Kenmerkend voor deze soort zijn echter de **spitse snuit** en de duidelijke **koptekening** (figuur 8a).

Verwarring kan tenslotte optreden met loslopende huishonden, waarvan sommige exemplaren in principe een vrij grote gelijkheid met de Wasbeerhond kunnen vertonen. Men dient in deze gevallen nadrukkelijk attent te zijn op de aan- of afwezigheid van een gezichtsmasker en de bakkebaarden (figuur 8c).

PRENTEN

De typische prent van een Wasbeerhond bestaat uit de afdrukken van vier tenen en een



FIGUUR 8. Das (a), Wasbeer (b) en Wasbeerhond (c). Let op de vorm van de snuit, de koptekening, het formaat van de oren en de bakkebaarden!



FIGUUR 9. Prenten van Vos (a), huishond (b) en Wasbeerhond (c).

duidelijk groter middenvoetkussen. De afmetingen zijn respectievelijk 5 x 4,5 cm voor de voorvoeten en 4,5 x 3,5 cm voor de achtervoeten.

De teenafdrukken staan waaivormig gespreid en gaan vrij geleidelijk over in de altijd aanwezige nagelafdrukken (figuur 9c). De Wasbeerhond beweegt zich normaliter langzaam stappend voort. Bij deze gang staan vaak twee prentafdrukken (kort achter elkaar) afwisselend aan de linker- en rechterkant van de spooras. **Dubbelprenten** komen daarbij regelmatig voor. Het gehele spoor heeft een karakteristieke **zigzag-gende** vorm.

Bij de Vos is het **middenvoetkussen klein** en hooguit even groot als een teenkussen. Tussen het middenvoet- en de teenkussens is bovendien een naar verhouding grotere tussenruimte aanwezig dan bij beide andere soorten, omdat de middelste teenkussens meer naar voren geplaatst staan. De **nagelafdrukken zijn klein** en staan **naar de prentas gericht** (figuur 9a). Al met al oogt de prent wat langer en smaller dan die van huishond en Wasbeerhond. De normale gang van een Vos is de langzame draf. De dan elkaar **zelden overlappende prenten** zijn in dit geval gelijkmatig aan beide zijden van de spooras te vinden. Het spoor vormt een **rechte lijn**.

Een huishond heeft een **groot middenvoetkussen, kleinere teenkussens** en daartussen een kleine vrije ruimte. De **nagelafdrukken zijn iets breder en groter** dan die van een Vos. Ze staan meestal **evenwijdig aan de prentas**. De **overgang van teen- naar nagelafdruk** is bij een huishond in de regel **versmald** (figuur 8b). In stapgang overdekken de prenten elkaar niet. Dubbelprenten treden eerst op bij langzame draf. Zowel in stap als langzame draf is het spoor vaak **slingerend**.

BURCHTEN

Volgens DUCHÈNE & ARTOIS (1988) heeft de berg uitgegraven grond voor de burchtingang een voor de Wasbeerhond karakteristieke **vorm**: 'flabelliformes' ofwel als een waaier van struisveren. Met dit kenmerk hebben wij in Limburg nog geen ervaring opgedaan in de vrije natuur. Op basis van waarnemingen aan gevangenschapsdieren in het Freiwildgehege te Gangelt lijkt het echter een bruikbaar inventarisatiekenmerk te zijn.

OVERIGE SPOREN

Met andere aanwijzingen voor aanwezigheid van de Wasbeerhond, zoals keutels, mestputjes, voedselresten, wroet- en graafsporen hebben wij op dit moment eveneens nog geen ervaring. Ook in de literatuur zijn ten aanzien hiervan geen eenduidige kenmerken te vinden, zodat deze sporen vooralsnog buiten beschouwing moeten blijven.

DANKWOORD

Wij willen graag onze dank uitspreken aan de leden van de Zoogdierenwerkgroep voor hun bijdragen aan de discussie over deze soort en aan S. Jansen voor het tevens ter beschikking willen stellen van zijn dia's.

De Zoogdierenwerkgroep houdt zich overigens nadrukkelijk aanbevolen voor verdere meldingen van de Wasbeerhond (en andere zoogdieren). U kunt daartoe contact opnemen met het secretariaat van de Zoogdierenwerkgroep, p/a dhr. Backbier, Van Galenstraat 64, 6163 XW Geleen, tel. 046-747938.

NOOT

1. De auteurs zijn zich er terdege van bewust dat de voormalige DDR en de BRD tegenwoordig één natie vormen. Omwille van de duidelijkheid zijn echter de oude territoriale naamgevingen aangehouden.

SUMMARY

SIGHTINGS OF THE RACCOON DOG IN LIMBURG

The paper first outlines the natural history, biotope and geographical distribution of the Raccoon Dog (*Nyctereutes procyonoides*) in Europe. It also lists all registered sightings in the Dutch province of Limburg. The total number of sightings since 1981 is 12, including 2 visual observations and 9 observations of footprints. These sightings have occurred largely in Southern Limburg, in the vicinity of brooks and rivers. Evidence suggests that the Raccoon Dog is now indigenous to this province, but that it is often not recognized due to a lack of experience with inventory techniques. The origin of the sighted animals is insufficiently known. Some may have escaped from captivity, but they probably also represent the forerunners of an invasion which is approaching from the east. The paper discusses various inventory techniques, with the aim of drawing more attention to the species.

LITERATUUR

- BAJOHR, W., 1990. Der Marderhund kam aus Asien. Deutsche Jagd-Zeitung 2: 48.
- BARBU, P., 1972. Beiträge zum Studium des Marderhundes, *Nyctereutes procyonoides ussuriensis* Matschie, 1907, aus dem Donaudelta. Säugetierkundliche Mitteilungen 20: 375-405.
- BROEKHUIZEN, S., B. HOEKSTRA, V. VAN LAAR, C. SMEENK & J.B.M. THISSEN, 1992. Atlas van de Nederlandse zoogdieren. Stichting Uitgeverij Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging.
- BRUCHHOLZ, S., 1990. Silberhochzeit mit dem Marderhund. Die Pirsch 16: 37-39.
- BURTON, R., 1979. Carnivores of Europe. B.T. Batsford, London.
- BUYS, J., 1991. Eerste vondst Marderhund in Nederland. Zoogdier 2 (4): 33.
- DUCHÈNE, M.-J. & M. ARTOIS, 1988. Les Carnivores introduits: Chien viverrin (*Nyctereutes procyonoides* Gray, 1834) et Raton laveur (*Procyon lotor* Linnaeus, 1758). Encyclopedie des carnivores de France 4 & 6. Société Française pour l'Etude et la Protection des Mammifères.
- NIERWETBERG, H., 1976. Marderhund am Niederrhein. Die Pirsch 28: 419.
- NOWAK, E., 1973. Ansiedlung und Ausbreitung des Marderhundes (*Nyctereutes procyonoides* Gray) in Europa. Beiträge zur Jagd- und Wildforschung 8: 351-384.
- NOWAK, E., 1984. Verbreitungs- und Bestandsentwicklung des Marderhundes, *Nyctereutes procyonoides* (Gray, 1834) in Europa. Zeitschrift für Jagdwissenschaft 30 (3): 137-154.
- NOWAK, E., 1985. Wie gefährlich ist der Marderhund? Wild und Hund 21: 16-19.
- NOWAK, E. & Z. PIELOWSKI, 1964. Die Verbreitung des Marderhundes in Polen im Zusammenhang mit seiner Einbürgerung und Ausbreitung in Europa. Acta Theriologica 9 (7): 81-110.
- STUBBE, M., 1977. Der Marderhund, *Nyctereutes procyonoides* (Gray, 1834) in der DDR. Hercynia N.F., Leipzig 1: 1-10.
- VIRO, P. & H. MIKKOLA, 1981. Food composition of the raccoon dog *Nyctereutes procyonoides* Gray, 1834 in Finland. Zeitschrift für Säugetierkunde 46: 20-26.